МОНГОЛ УЛСЫН ХӨДӨЛМӨРИЙН СТАТИСТИКИЙН ХҮРЭЭ, ҮНЭЛГЭЭНД ТУСГАГДСАН ГОЛ АСУУДЛУУД, АРГАЧЛАЛЫГ ШИНЭЧЛЭХ ШААРДЛАГА

ҮСХ, ХАНСГ-ын Ажиллах хүчний
судалгааны алба, шинжээч Д.Анхзаяа

2017.03.28

Агуулга:

- **МОНГОЛ УЛСЫН ХӨДӨЛМӨРИЙН СТАТИСТИКИЙН ХҮРЭЭ**

  - Мэдээллийн эх үүсвэр

  - Мэдээллийн үндсэн үзүүлэлтүүд ба түүний ач холбогдол

- **“МОНГОЛ УЛСЫН ХӨДӨЛМӨРИЙН СТАТИСТИКИЙН ТОГТОЛЦООНД ХИЙСЭН ҮНЭЛГЭЭ”-НД ТУСГАГДСАН ГОЛ АСУУДЛУУД**

- **АРГАЧЛАЛЫГ ШИНЭЧЛЭХ ШААРДЛАГА**

  - ОУХС-ын 19-р бага хурлын үндсэн өөрчлөлт

Хөдөлмөрийн статистик гэж юу вэ?

- Хөдөлмөрийн зах зээлийн хэмжээ, бүтэц, тэдгээрт гарч буй өөрчлөлтийг тодорхойлох, дүн шинжилгээ хийхэд ашигладаг тоон мэдээллийн багц
- Албан ёсны үндэсний статистикийн нэг хэсгийг төлөөлдөг.
- Хөдөлмөрийн зах зээл дээр төвлөрдөг.

Хөдөлмөрийн эрэлтийн статистик	Хөдөлмөрийн нийлүүлэлтийн статистик
• **ААН** • **Ажлын байрны зар** • **Ажлын байр**	• **Ажил эрхлэлт** • **Ажилгүйдэл** • **Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам**

- Олон талт байдал:
  - ❖Эдийн засаг, нийгмийн хэтийн төлөв байдал
  - ❖Макро болон микро түвшний хэтийн төлөв

Мэдээллийн эх үүсвэр

Тооллого	Түүвэр судалгаа	Захиргааны статистик мэдээ
Хүн ам орон сууцны тооллого	•Ажиллах хүчний судалгаа •Цалин хөлсний бүтцийн туршилтын судалгаа - 2010 •Ажил эрхлэлтийн зардлын туршилтын судалгаа- 2013	•Ажил хайгч иргэд, бүртгэлтэй ажилгүй иргэдийн сарын мэдээ •Төрийн албан хаагчдын жилийн мэдээ •Жилээр •Төрийн албаны зөвлөл •Хөдөлмөрийн хамтын маргааны жилийн мэдээ •Жилээр •ХНХЯ •Үйлдвэрлэлийн осол хурц хордлогын улирлын мэдээ • Улирлаар •МХЕГ

АЖИЛЛАХ ХҮЧНИЙ СУДАЛГАА (АХС)

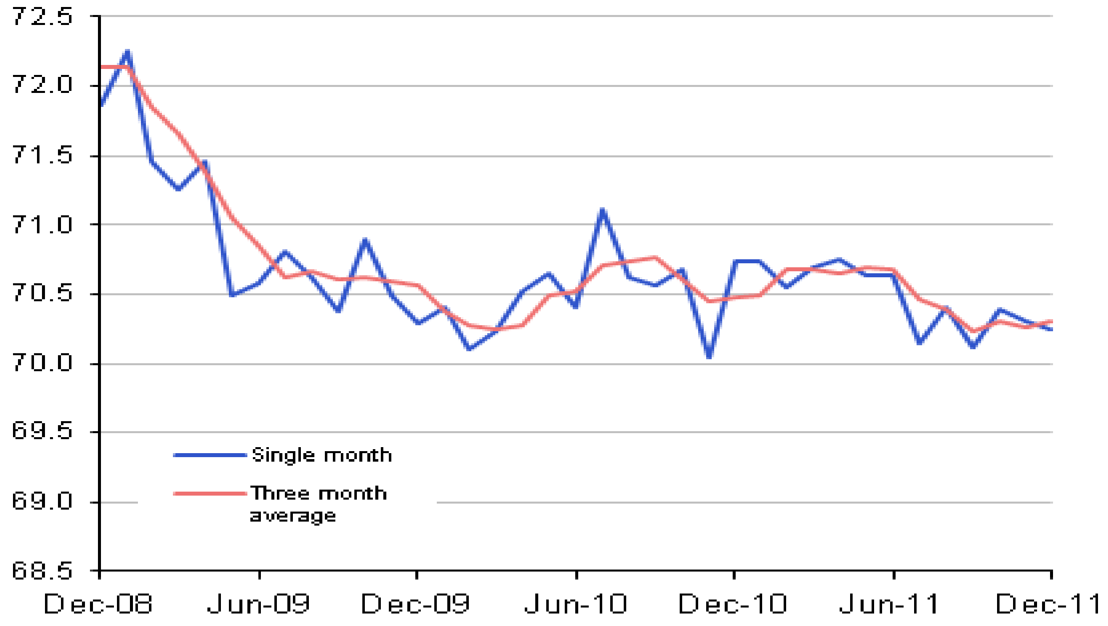

АХС-ны түүх

Монгол Улсад “Ажиллах хүчний судалгаа(АХС)”-г 2002-2003 онд ОУХБ-ын санхүүжилтээр анх удаа улирлаар явуулсан.

Хөдөлмөрийн статистикийн мэдээллийг 2008 он хүртэл “Хүн амын ажил эрхлэлтийн жилийн тайлан”-гаар гаргадаг байсан.

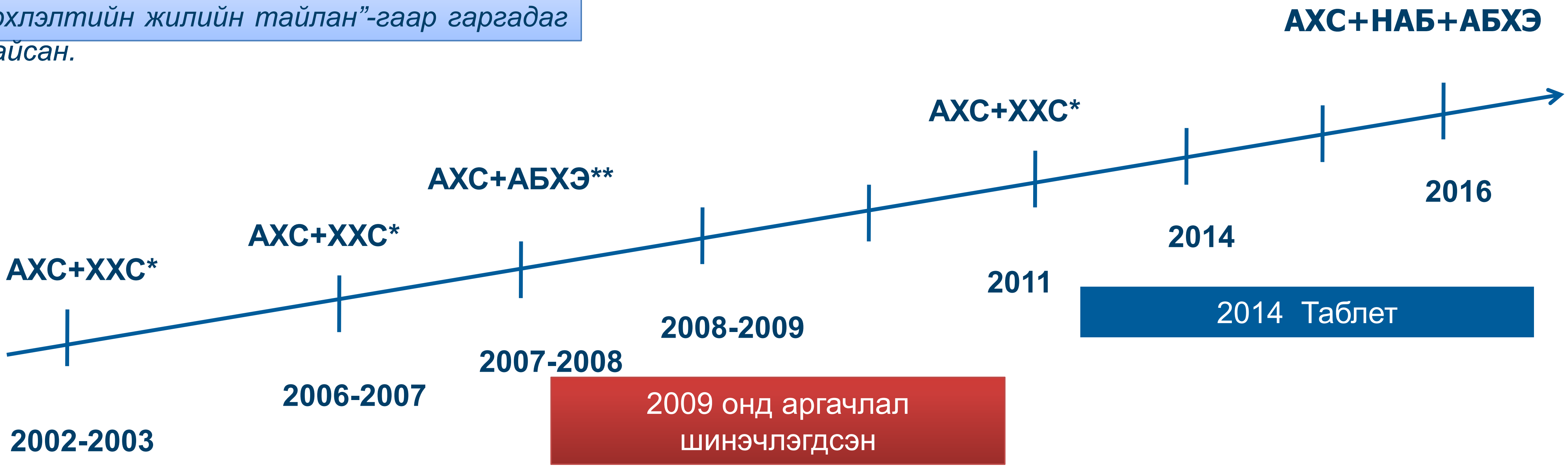

2006 оноос эхлэн АХС-г тогтмол явуулж эхэлсэн

* - Хүүхдийн хөдөлмөрийн судалгаа

** - Албан бус хөдөлмөр эрхлэлтийн судалгаа

Ажиллах хүчний судалгаа

Зорилго

- Суурь мэдээллийг баяжуулах, тогтмол мэдээллийн эх сурвалжийг бий болгох
- Хөдөлмөр эрхлэлтийн хэв шинж
- Мэдээлэл цуглуулж, дүн шинжилгээ хийх
- Тоон мэдээллээр хангах, мэдээллийн бааз бий болгох

Зорилтууд

- Хөдөлмөр эрхлэлт, ажилгүйдэл
- Улирлын нөлөөлөл
- Байршил
- Нийгэм эдийн засгийн үйл ажиллагааны ангилал

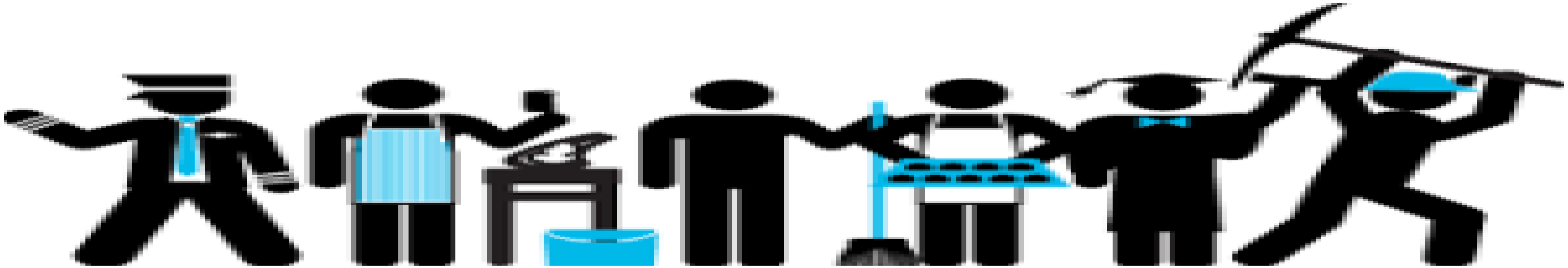

Ажиллах хүчний судалгаа

- Түүврийн хэмжээ
  – Жилд 12816
  – Улиралд 3204
  – Сард 1068

АХС-ны үндсэн үзүүлэлтүүд

- 8 бүлгийн 142 үзүүлэлт: (АХС-ны асуулга)
  - Өрхийн гишүүдийн байдал -15
  - Боловсрол ба сургалт - 7
  - Тухайн үеийн идэвхи - 63
  - Нэмэлт ажил хийх боломж - 4
  - Ажилгүй иргэн - 10
  - Эдийн засгийн байнгын идэвхи - 20
  - Өмнөх үеийн ажил эрхлэлт -9
  - Өрхийн гишүүдийн цалин хөлсгүй ажил, үйлчилгээ- 14

Ашиглаж буй ангилал, аргачлал

Ангилал

Монгол улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн код (MNS-5641-1:2006:)

Үндэсний ажил, мэргэжлийн ангилал (ҮАМАТ-08)

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын ангилал (ЭЗБҮАСА-4.0)

Хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал (ХЭБ-09)

Боловсролын олон улсын стандарт ангилал (ISCED-97)

Ажил эрхлэлтийн зардлын үндэсний ангилал

Аргачлал

ҮСХ-ны дарга, НХХ-ийн сайдын 2009 оны 01/68/94 тоот хамтарсан тушаалаар батлагдсан "Хөдөлмөр эрхлэлт, ажиллах хүчний статистикийн үзүүлэлтийг тооцох аргачлал"

Бодит цалингийн индексийг тооцох аргачлал

Ажил эрхлэлтийн зардлын индексийг тооцох аргачлал

ОУХБ-ын зөвлөмж, аргачлалууд

АХС-гаар тооцож буй үндсэн үзүүлэлт

-Үндэсний хэмжээнд
- Бүс, нийслэл, аймгийн хэмжээнд

-Улирал болон жилээр

15 ба түүнээс дээш насны хүн амын хөдөлмөр эрхлэлт

Эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам	Ажиллагчид	Ажилгүй иргэд	Эдийн засгийн идэвхгүй хүн ам	Ажиллах хүчний оролцооны түвшин	Ажилгүйдлийн түвшин	Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин

Ажил хайгч иргэд, бүртгэлтэй ажилгүй иргэдийн сарын мэдээ

Мэдээллийн эх үүсвэр болон мэдээллийн урсгал

мэдээллийг хүлээн авах, шалгаж, нийтэд тархаах → **Үндэсний статистикийн хороо** → Сар бүрийн 4-ний дотор

↑

харьяа нэгжээс ирсэн мэдээллийг шалгаж, баталгаажуулах → **Хөдөлмөрийн яам** → Сар бүрийн 3-ны дотор

↑

мэдээллийг нэгтгэх, шалгах → **Хөдөлмөр халамж үйлчилгээний ерөнхий газар**

↑

мэдээллийг нэгтгэж, дамжуулах → **Аймаг, дүүргийн хөдөлмөрийн хэлтэс** → Сар бүрийн 1-ний дотор

Үзүүлэлтүүд –Бүртгэлтэй ажилгүй иргэдийн мэдээ

Сар бүр

Бүртгэлтэй ажилгүй иргэд:
Ажил хайж буй шалтгаан, Ажилд зуучлагдан орсон байдал Аймаг, нийслэл, бүсээр
Боловсрол, хүйсээр
Насны бүлгээр
Хөдөлмөрийн чадвараар

Ажлын шинэ байр:
Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар
Ажил мэргэжил
Байгууллагын өмчийн хэлбэр
Байгууллагын хариуцлагын хэлбэр
Аймаг, нийслэл, дүүрэг, бүсээр

Ажлын шинэ байранд ажилд орсон иргэд: *Ажил, мэргэжил, хүйсээр*
Аймаг, нийслэл, бүсээр
Насны бүлгээр
Байгууллагын өмчийн хэлбэр
Аймаг, нийслэл, дүүрэг, бүсээр

Хагас жил тутам, *нэмэлтээр*

Гадаадын иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал:

- *Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын ангиллаар*
- *Боловсролын түвшин, хүйсээр*
- *Байгууллагын төрлөөр*
- *Улс, орноор*

Хөдөлмөрийн зах зээлийн үзүүлэлтүүд

ОУХБ-аас тодорхойлсон Хөдөлмөрийн зах зээлийн түлхүүр **17** үзүүлэлт, тэдгээрийг Монгол улс тооцдог эсэх

Үзүүлэлт	Тооцдог эсэх	Эх үүсвэр
1. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин	+	АХС
2. Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин	+	
3. Хөдөлмөр эрхлэлтийн статус	+	
4. Хөдөлмөр эрхлэлт, салбараар	+	
5. Хөдөлмөр эрхлэлт, ажил мэргэжлийн ангиллаар	+	
6. Бүрэн бус цагаар ажиллагчид	+	
7. Ажлын цаг	+	
8. Албан бус сектор дахь хөдөлмөр эрхлэлт	+	
9. Ажилгүйдэл	+	
10. Залуучуудын ажилгүйдэл	+	
11. Урт хугацааны ажилгүйдэл	+	
12. Цаг хугацаанаас хамааралтай бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэлт	+	
13. Эдийн засгийн идэвхгүй байдал /Ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам/	+	
14. Боловсролын түвшин ба бичиг үсэг тайлагдаагүй байдал	+	
15. Цалин ба нөхөн олговрын зардал	+	ААНБ-ын ү/а-ны жилийн мэдээ
16. Хөдөлмөрийн бүтээмж	+	АХС, АҮ-1
18. Ядуурал, орлогын хуваарилалт, **ажилтай ядуучууд**	+, -	ӨНЭЗС

Хөдөлмөрийн статистикийн үзүүлэлтүүд

ОУХБ-ын гишүүд орнууд тогтмол цуглуулж, нэгтгэн боловсруулж, хэвлэн нийтэлт байх хөдөлмөрийн статистикийн үндсэн үзүүлэлт / ILOSTAT database/	
Үзүүлэлт	**Эх үүсвэр**
Хөдөлмөрийн насны хүн ам	АХС
Ажиллах хүч	
Ажиллагчид	
Албан бус сектор дахь хөдөлмөр эрхлэлт	
Цаг хугацаагаар хэмжигдэх бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэлт	
Цалин хөлстэй ажиллагч	
Ажилгүй иргэд	
Шантарсан ажил хайгчид болон, ажилгүй бөгөөд суралцаагүй залуучууд	
Ажлын цаг	
Цалин хөлс болон хөдөлмөр эрхлэлттэй холбоотой бусад орлого	Цалингийн мэдээ
Хөдөлмөрийн зардал	ААНБ-ын үйл ажиллагааны жилийн мэдээ
Үйлдвэрлэлийн эвлэлийн гишүүдийн тоо	-
Үйлдвэрлэлийн осол	МХЕГ-ын ҮОХХ-ын мэдээ
Ажил хаялт, ажил түр хаялт	ХНХЯ-ны ХХМ-ны мэдээ
Хөдөлмөрийн хяналт, шалгалт	-
Ажилтай ядуучууд	ӨНЭЗС
Орлогын хувиарлал	ҮСХ, ДНБ тооцоо

www.nso.mn

Хөдөлмөрийн статистикийн үзүүлэлтүүд

Зохистой хөдөлмөр эрхлэлтийн гол 18 үзүүлэлт

Үзүүлэлт	Эх үүсвэр
Хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин	АХС
Ажилгүйдлийн түвшин	
Ажилгүй бөгөөд суралцаагүй залуучууд	
Албан бус хөдөлмөр эрхлэлт	
Ажилтай ядуучууд	
Бага цалинтай ажиллагчид /дундаж цагийн орлогын 2/3-оос доогуур цалинтай/	
Хэт их цагаар ажиллагчид /7 хоногт 48 цагаас дээш цагаар/	
Хүүхдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин	
Эрсдэлтэй /Precarious/ хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин	
Мэргэжлээс шалтгаалсан ангилан ялгаварлал	
Хууль тогтоогч, удирдах болон захиргааны менежментийн мэргэжлээр ажиллаж буй нийт ажиллагчдад эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь	Цалингийн мэдээ
Мэргэжлээс шалтгаалах гэмтлийн давтамжийн түвшин	ААНБ-ын ү/а-ны жилийн мэдээ
Өндөр настны тэтгэврээс орлого олж байгаа тодорхой наснаас дээш насны хүн амын эзлэх хувь /65-аас дээш насны хүн ам/	-
Олон нийтийн нийгмийн хамгааллын зардал (ДНБ-д эзлэх %)	МХЕГ-ын ҮОХХ-ын мэдээ
Үйлдвэрчний эвлэлийн нягтралын түвшин	ХНХЯ-ны ХХМ-ны мэдээ
Ажил олгогч эздийн холбооны нягтралын түвшин	-
Хамтын хэлэлцээрийн хамралт	ӨНЭЗС
Ажлын байран дахь үндсэн зарчим болон эрхийн үзүүлэлтүүд	ҮСХ, ДНБ тооцоо

“МОНГОЛ УЛСЫН ХӨДӨЛМӨРИЙН СТАТИСТИКИЙН ТОГТОЛЦООНД ХИЙСЭН ҮНЭЛГЭЭ”-НД ТУСГАГДСАН ГОЛ АСУУДЛУУД

Үнэлгээний гол зорилго

Үнэлгээний зорилго: *МУ-н хөдөлмөрийн статистикийн өнөөгийн системийн ойлголт, тодорхойлолт, аргачлал, хэрэгжилт, үзүүлэлтүүдийг олон улсын хөдөлмөрийн статистикийн стандарт, зөвлөмжтэй харьцуулж, ялгаатай болон цаашид хийх зүйлсийг олж тогтоох, хөдөлмөрийн статистикийн чадавхийг сайжруулахад оршсон.*

Үнэлгээ хийсэн зөвлөх: ОУХБ-ын зөвлөх, Владимир Ганта

Үнэлгээ хийгдсэн хугацаа: 2016 оны 9 дүгээр сарын 25 – 10 дугаар сарын 7

Үнэлгээний урьдчилсан үр дүнг танилцуулах уулзалт: 2016 оны 11 дүгээр сарын 24

Үнэлгээнд тусгагдсан гол асуудлууд

✓ МУ-д мөрдөгдөж буй хөдөлмөр эрхлэлт, ажиллах хүчний статистикийн үзүүлэлтийг тооцох аргачлалын тодорхойлолтуудыг мөрдсөнөөр:

- МУ-ын хөдөлмөрийн статистикийн аргачлал нь олон улсын стандартад зарим талаараа нийцэхгүй байна.

Тухайлбал, аргачлалын 2.3-т хөдөлмөрийн насны хүн амыг тодорхойлохдоо “Хөдөлмөрийн насны хүн амд 15-59 насны хүн амыг хамруулна” гэж заажээ.

Мөн “Мал аж ахуй эрхлэгч” нь хөдөлмөр эрхлэлтийн нэгэн бие даасан статус болж байна. Энэ нь олон улсын стандартыг хэрэгжүүлэхэд бас нэгэн хүндрэлийг үүсгэж байна.

Үнэлгээнд тусгагдсан гол асуудлууд

- ✓ ОУХС-ын 19-р бага хурлын тогтоолд тусгагдсан хөдөлмөрийн олон улсын шинэ стандартыг хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Ингэснээр:
    - МУ-ын албан ёсны статистикийн тогтолцоо нь одоо тооцохгүй байгаа олон шинэ үзүүлэлтийг бий болгох боломжтой.

  Тухайлбал, ажиллах хүчний бүрэн бус ашиглалтын үзүүлэлтүүд нь ажилгүйдлийн түвшний мэдээллийг илүү тодотгож өгөх болно.

Үнэлгээнд тусгагдсан гол асуудлууд

- ✓ МУ-ын хөдөлмөрийн статистикийн систем нь ТХЗ-ын хэрэгжилтийг хянахад шаардагдах ЗХҮ-ийн 60 орчим хувийг тооцох чадвартай байна.
  - Гаргаж байгаа үзүүлэлтийн чанарыг сайжруулах,
  - Гаргаж чадахгүй байгаа үзүүлэлтүүдийг тооцох чадавхийг нэмэгдүүлэх.
- ✓ Түүвэр судалгаагаар дараах үзүүлэлтүүдийг тооцох
  - Сул ажлын байрны тоог тооцох,
  - Ажиллах хүчний шилжилт, хөдөлгөөнийг хэмждэг болох.

Үнэлгээнд тусгагдсан гол асуудлууд

- ✓ Олон улсын стандартын дагуу статистикийн үзүүлэлтүүдийг бий болгохын тулд:
  - Захиргааны мэдээлэл гаргах өнөөгийн чадавхийг бэхжүүлэх,
  - Захиргааны мэдээллийн системийг сайжруулах.
- ✓ Хөдөлмөрийн статистикт хэрэглэж буй ойлголт, тодорхойлолтууд нь олон улсын стандартад нийцсэн байх ёстой.
- ✓ ҮСХ нь АХС-ны түүврийн хэмжээг нэмэгдүүлэх арга замыг эрэлхийлэх хэрэгтэй.
- ✓ ХНХЯ-наас явуулж буй "Ажил эрхлэлтийн зардлын судалгаа"-г ҮСХ л хийдэг байх нь зүйтэй.
- ✓ Монгол Улс ОУХБ-ын Хөдөлмөрийн статистикийн тухай 1985 оны 160 дугаар конвенцид нэгдэн орох асуудлыг авч үзэх.

ҮСХ-ны дарга, НХХ-ийн сайдын 2009 оны 01/68/94 тоот хамтарсан тушаалаар батлагдсан "Хөдөлмөр эрхлэлт, ажиллах хүчний статистикийн үзүүлэлтийг тооцох аргачлал“

шинэчлэх шаардлага

Олон улсын хөдөлмөрийн статистикчдийн 19-р бага хурал

Гол шийдвэрийн тусгал:

- Ажил хөдөлмөр эрхлэлт
- Ажиллах хүчний дутуу ашиглалт

Яагаад шинэчлэх болов?

ОУХС-ын 19-р бага хурлын шийдвэрийн томоохон өөрчлөлт:

- Хөдөлмөрийн статистикийг НҮБ-ын ҮТС-тэй зарчмын хувьд уялдуулах боломж
- Зарим төрлийн ажлыг тооцох үзүүлэлтийг тодорхойлсон: өөрийн хэрэгцээнд зориулан үйлдвэрлэл явуулж буй хүмүүс, цалингүй дадлагжигч ажилтан, сайн дурын ажилтан
- Цалин, ашгийн төлөө ажиллаж байгаа хөдөлмөр эрхлэлтийн тодорхойлолт, үзүүлэлт сайжирсан
- Ажиллах хүчний дутуу ашиглалтыг хэмжих
- ОУХБ-ын Үнэлгээний зөвлөмж

Яагаад шинэчлэх болов?

-2008 оны ОУХС-ын 18-р бага хурал:

“ Эдийн засгийн идэвхитэй хүн ам, хөдөлмөр эрхлэлт, ажилгүйдэл, бүрэн бус хөдөлмөр эрхлэлтийн үзүүлэлтүүдийг тооцож буй олон улсын аргачлалыг сайжруулах, тэр дундаа ажилгүйдлийн үзүүлэлттэй нягт холбоотой ажиллах хүчний дутуу ашиглалтыг хэмжих шаардлагатай”

Яагаад шинэчлэх болов?

1982 онд болсон Олон улсын хөдөлмөрийн статистикчдийн 13-р бага хурал:

“ ... хөдөлмөрийн зах зээлийн өнөөгийн дүр зургийг бодит байдалд нийцүүлэн гаргаж чадахгүй, улмаар хөдөлмөр эрхлэлтийн бодлогод төдийлөн үр дүнтэй ашиглагдж чадахгүй байна...” - **ОУХБ дүгнэсэн.**

Жишээлбэл, ажилгүйдлийн түвшин дангаараа ажиллах хүчний дутуу ашиглалтыг бүрэн харуулж чадахгүй байна.

Ажиллах хүчний дутуу ашиглалт:

хөдөлмөрийн зах зээлийн хяналтыг сайжруулах

Тиймээс бидний хувьд:

"Хөдөлмөр эрхлэлт, ажиллах хүчний статистикийн үзүүлэлтийг тооцох аргачлал“-ыг шинэчлэх шаардлага гарч ирж байна.

Аргачлалыг шинэчлэх ач холбогдол юу вэ?

- Хөдөлмөрийн зах зээлийн мэдээллийг сайжруулна
- Хөдөлмөр эрхлэлтэнд хамаарахгүй байгаа бусад төрлийн ажил, хөдөлмөрийн талаарх мэдээллийг нэмэгдүүлнэ.
- Цалингүй ажиллагсадын өрхийн амьжиргаа, улс орны эдийн засагт оруулж буй хувь нэмрийг тооцоолох боломж бий болно.
- Цалинтай, цалингүй хөдөлмөрлөж байгаа ажил хөдөлмөрийн талаарх мэдээлэллийг бий болно **- өрхийн амьжиргаанд гэр бүлийн гишүүний гүйцэтгэж буй цалингүй ажил, үйлчилгээг бүтээмжтэй хөдөлмөр эрхлэлт**
- Бодлого боловсруулагчдыг хөдөлмөрийн зах зээлийн нөхцөл байдлыг бодитоор харуулж чадах тоо мэдээллээр хангахын тулд ажил, хөдөлмөрийн талаарх мэдээллийн суурь баазыг улам сайжруулж, боловсронгуй болгох нь чухал байна.

АНХААРАЛ ТАВЬСАНД БАЯРЛАЛАА

Үндэсний Статистикийн хороо
Вэб хуудас: www.nso.mn
И-мэйл: information@nso.mn
Утас: 1900-1212